

marife

bilimsel birikim

| yıl / year: 11 sayı / issue: 3 kış / winter 2011

İlahiyat Fakültesi Programlarındaki Seçmeli Dersler Üzerine Bir İnceleme

Adem Korukcu

Yrd. Doç. Dr., Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,
Din Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi
ademkorukcu@hotmail.com

Özet

Seçmeli dersler öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına cevap vermesi açısından büyük önemi olan derslerdir. Ayrıca seçmeli dersler, öğrencilerin dünyada meydana gelen inanç ve düşünce alanıyla ilgili değişimlerden kaynaklanan yeni durumlarla yüzleşmelerine, anlamalarına ve davranış geliştirmelerine rehberlik etme imkânına sahiptir. Bu yüzden seçmeli derslerde çeşitlendirmeye gidilmelidir. Seçmeli ders sisteminin kurum, öğretim elemanı, öğrenci ve diğer unsurlar da hesaba katılarak yapılacak müzakereler neticesinde yenilenmesi, kurumun hedeflediği öğrenme çıktılarının elde edilmesi ve öğrencilerin beklentilerinin karşılanması açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: İlahiyat Fakültesi, din eğitimi, program, ilahiyat programı, seçmeli ders, program değerlendirme.

A Study on Elective Courses at the Programs of the Faculty of Theology

Elective courses have a great importance in terms of providing the interests and needs of students. In addition, elective courses have an opportunity to guide students' confrontation, understand and improve behavior to new situations which arising from changes in beliefs and thoughts area in the World. Therefore elective courses are needed to diversify. Renewal of system of elective courses in the result of negotiations with institutions, instructors, students and other elements is important in terms of providing the expectations of students.

Key Words: Faculty of Theology, religious education, program, program of faculty of the-ology, elective courses, program evaluation.

Atf

Adem Korukcu, İlahiyat Fakültesi Programlarındaki Seçmeli Dersler Üzerine Bir İnceleme, Marife, Kış 2011 S. 163-174

Giriş

İlahiyat Fakülteleri kuruluşundan beri, ihtiyaçlar doğrultusunda akademik yapısı ve programlarını sürekli geliştirerek, teknolojik ve bilimsel gelişmeler ışığında kendisini yenileyerek varlığını sürdürmektedir. Akademik bir tavırla din eğitimi ve din hizmetleri görevlerini yerine getirecek uzmanlar yetiştirmeye çalışan İlahiyat Fakültelerinin günün şartlarına uyum sağlayabilmesi için programlarında değişim ve gelişim kaçınılmazdır.¹ Söz konusu olan ilerleme çerçevesinde İlahiyat Fakültesi mezunların hizmet alanlarını dikkate alarak toplumsal değişim ve ihtiyaçlar doğrultusunda yeni program ve müfredata sahip olmaları gerekmektedir.² Yükseköğretimde söz konusu yenileşme ve ihtiyaçlara cevap verebilmenin bir boyutunu da seçmeli ders uygulaması oluşturmaktadır. Seçmeli dersler, “öğrencilerin isteğine göre belli bir listeden seçip okuduğu derler” olarak tanımlanmaktadır.³

Amacı ilgi ve yetenekleri göz önüne alınarak öğrencilerin gelişmelerini sağlamak olan seçmeli dersleri,⁴ herhangi bir öğretim kademesinde, zorunlu kredi bütünlüğü içerisinde diploma hakkı kazanabilmek için tamamlanması gereken zorunlu derslerin yanı sıra, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına göre seçebilecekleri (alternatifli) dersler olarak da tanımlamak mümkündür.

Seçmeli dersler, öğrencilerin kendi tercihlerine dayalı olmalarından ötürü, öğrencilerin bir işi seçmeyi ve başlatmayı tecrübe etmelerine imkân tanır. Seçmeli dersler, farklı sınıflardan farklı yeteneklere sahip öğrencileri bir araya getirir. Ayrıca bu dersler, öğrencilere verimli zaman geçirmeleri için faaliyet alanı ve imkân tanıdığı gibi, olumlu ilgiler geliştirmelerine de yardımcı olur. Öğrencilerin gerek akademik başarılarının gerekse okudukları bölümlere dair memnuniyetlerinin arttırılabilmesi için bu dersler birer fırsat niteliğindedir. Zira seçecekleri dersler onlara ilgi alanlarında daha fazla bilgi edinmelerini sağlamanın yanı sıra farklı alanlarda yeteneklerini geliştirmelerine de katkı sağlayacaktır.⁵

Yükseköğretim sistemimiz içerisinde yer alan tüm fakültelerde mevcut olan seçmeli ders sistematigi ve uygulaması yeniden gözden geçirilip tetkik edilmeye muhtaçtır. Zira bu derslerin ne amaçla öğretim programlarında yer aldığına ilişkin ortak bir kanaatin varlığı söz konusu değildir. Bu dersler bir programın tamamlama-

¹ Bilgin, “İlahiyat Fakültelerinde Din Eğitimi ve Öğretimi”, *Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi*, s. 76.

² Aşıkoğlu, “İlahiyat Fakültelerinin Eğitim Öğretime Katkıları ve Kaliteye Yolculuk”, *CÜİFD*, IX (2005) sy: 1, s. 1; Gözütok, “İlahiyat Fakülteleri İçin Alternatif Program”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, s. 560.

³ Koncaç Aybar, Güzin Göçmenler, Hafize Keser, Mustafa Numanoğlu, Necmettin Teker, *Eğitim Teknolojileri Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2004, s. 147.

⁴ Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı Seçmeli Derslerin Seçim Kriterlerinin Değerlendirilmesi Araştırması, s. 2.

⁵ Ülgen, “İlköğretim Okullarının 6, 7, 8. Sınıflarında Seçmeli Dersler”, *HÜEFD*, (1992), sy: 8., s. 109; Saraç, “Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmen Adaylarının Alanlarına Yönelik Lisans Programlarında Yer Almasını İstedikleri Seçmeli Dersler (Marmara Üniversitesi Örnekleme)”, *AİBÜEFD*, 8, (2008), Sy: 2, s. 3.

yıcısı ve onun temel bir parçası olarak algılandığı taktirde bir önem taşıyacaktır. Bu çalışmada öncelikle yükseköğretim sistemi içerisinde önemli bir boşluğu dolduran İlahiyat Fakültelerinin programlarında önemli bir yere sahip olan seçmeli derslerin tarihi seyri ele alınacaktır. Daha sonra seçmeli ders uygulamasına dair öne çıkan fikirler ele alındıktan sonra bu derslerin İlahiyat alanında sağlayacağı faydalar irdelenecektir. Son olarak da bu derslerin İlahiyat Fakültelerinde uygulanmasına dair önerilere yer verilecektir.

1. İlahiyat Fakültelerinde Seçmeli Dersler

İlahiyat Fakülteleri programlarında seçmeli derslerin gündeme gelmesi, bu kurumların açılışlarıyla aynı döneme denk gelmektedir. Ancak Yüksek İslam Enstitüleri'nin İlahiyat Fakültelerine dönüştürülmesinden sonra, bu fakültelerin amaç ve programlarının sorgulanmasıyla, seçmeli derslere ilişkin ciddi değerlendirmelerin yapıldığını ve önerilerin getirildiğini görmekteyiz.⁶

Dâru'l-fünûn İlahiyat Fakültesi programına baktığımızda, sömestr usulünün uygulandığı (3 yıl/6 sömestr) seçmeli ders uygulamasının mevcut olduğunu görmekteyiz. Söz konusu uygulama, bu fakültenin 1932-1933 eğitim-öğretim yılı talebe rehberinde kayıt ve kabul esaslarının yer aldığı bölümde şu şekilde ifade edilmektedir:

“Madde 4: İlahiyat Fakültesi'nde sömestr usûlü tatbik olunur. Talebe Tefsir ve Tarihi ile Hadis ve Tarihi dersleri mecbur olduğu halde cem'an altı ders intihap eder.

Madde 5: Fakülteye dâhil olan her talebe, intihap edeceği dersler hakkında bir müderris veya muallim rehberliğine müracaatla intihap olunacak dersleri bir varakaya yazarak bu varakayı o derslerin müderris ve muallimlerine imza ettirir...”⁷

Günümüzde faal olan İlahiyat Fakültelerine baktığımızda seçmeli derslere dair ilk uygulama 1949 yılında kurulmuş olan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin 31/7/1968 tarihinde yürürlüğe giren “Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim ve Sınav Yönetmeliği”nden hareketle işleme konulmuştur. Öğretim; dersler, seminer çalışmaları ve tatbikâtlar biçiminde yürütülecek ve öğrenciler üçüncü ve dördüncü sınıflarda seçmeli iki ders grubundan birer tane ders seçecektir. Öğrencilerin bu birer saatlik/kredilik iki dersi seçecekleri ders grupları aşağıdaki şekilde belirlenmiştir: Birinci grup dersler: İslam Tarihi, İslam Dini ve Mezhepler Tarihi, Türk-İslam Edebiyatı, Farsça ve Hat. İkinci grup dersler: İslam Felsefesi ve Tasavvuf, Mukayeseli Dinler Tarihi, Felsefe Tarihi, Din Sosyolojisi, Din Psi-

⁶ 21-23 Ekim 1987 tarihlerinde Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tarafından organize edilen Yükseköğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu bu konuda önemli değerlendirmelere imkân tanımıştır. Bkz. Sarıncıoğlu, “Yüksek Din Eğitiminde Hedef ve Program” *Yükseköğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu*, s. 208-215.

⁷ İstanbul Darülfünûnu Talebe Rehberi, İstanbul 1932, ss. 29-33, Ayhan, Türkiye’de Din Eğitim’den nakille s. 42.

kolojisi, Dinî Türk Musikisi.⁸ İki derslik bir ders seçme imkânı yetersiz gibi görünse de konu Türkiye'nin eğitim tecrübesi açısından değerlendirildiğinde, küçük ama önemli bir gelişme olarak değerlendirilecektir. Eğitim süresi 1972'de beş yıla çıkan bu kurumda, dördüncü sınıftan itibaren Tefsir ve Hadis Bölümü ile Kelam ve İslam Felsefesi şeklinde iki ayrı bölüm oluşturulmuştur.⁹ Bu programda seçmeli derslere yer verilmemiştir.

İlk defa 1959 yılında açılan Yüksek İslam Enstitülerinin programlarına baktığımızda, seçmeli derslerin 1979-1980 eğitim-öğretim yılındaki programda yer aldığını görmekteyiz.¹⁰ Yüksek İslam Enstitülerinde uygulanan programda genel kültür dersleri arasında 1. ve 2. sınıfta uygulanmak üzere, 4 saatlik seçmeli ders bulunmaktadır. Bu uygulama, öğrenci tarafından, "Meslekî Türk Musikisi, Hüsn-i Hat, Kütüphanecilik, Paleografi ve Mezhepler Tarihi" derslerinden ikisini seçmek şeklinde gerçekleşmekteydi.¹¹ Yüksek İslam Enstitüleri'nde 1981-1982 Eğitim-Öğretim Yılından itibaren uygulamaya konulan formasyon programında ikişer saatlik iki dersin yer aldığını görmekteyiz.¹²

Erzurum Atatürk Üniversitesi'ne bağlı olarak 1971 yılında kurulan İslamî İlimler Fakültesi programına bakıldığında, 1975-1976 Eğitim-Öğretim Yılından itibaren uygulamaya giren programda altı çeşit seçmeli kültür dersine yer verilmiştir. Bu derslere ancak, 1977-1978 eğitim öğretim yılında uygulamaya konulan programda rastlanılmamaktadır.¹³

1982 yılında İlahiyat Fakültesi adı altında ortak programa geçen bu üç ayrı kurum,¹⁴ 1982-1983 Eğitim-Öğretim Yılından itibaren yeni bir programa kavuşmuş; hazırlık sınıfı ve buna dayalı dört yıl (sekiz yarıyıl) lisans eğitimi vermeye başlamıştır.¹⁵ Tefsir-Hadis, Kelam-İslam Felsefesi, İslam Medeniyeti ve Sosyal Bilimler olmak üzere üç bölüme ayrılan programda ortak 241 saatlik 39 çeşit dersin yanı sıra 1 tane de (iki saat) seçmeli ders yer almıştır. Bu dersin seçimi, Türk Din Musikisi, Paleografi veya Farsça derslerinden biri ile sınırlıydı.¹⁶

1991-1992 Eğitim-Öğretim yılından itibaren Temel İslam Bilimleri, Felsefe ve Din Bilimleri ve İslam Tarihi Sanatları şeklinde yeni bir bölümleşmeye giden

⁸ Ev, Türkiye'de Yüksek Din Öğretimi Kurumları ve Öğretmen Yetiştirme, ss. 54-55, 253.

⁹ Ev, Türkiye'de Yüksek Din Öğretimi Kurumları ve Öğretmen Yetiştirme, ss. 56, 254.

¹⁰ Ev, Türkiye'de Yüksek Din Öğretimi Kurumları ve Öğretmen Yetiştirme, s. 257.

¹¹ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni*, s. 155; Öcal, "25. Yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi", *UÜİFD*, 9, (2000), Sy: 9, s. 12; Turgut, "Akademik Bölümleşmenin Eğitim Öğretime Yansımaları", *Yükseköğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu*, s. 207.

¹² Öcal, "25. Yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi", s. 14.

¹³ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni*, ss. 168-169.

¹⁴ Ayhan, "İlahiyat Fakültesi", *Din Eğitimi Araştırmaları Der.* (1999), Sy: 6, s. 265.

¹⁵ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 467; Koştaş, "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi", *AÜİFD*; 31, s. 12; Öcal, "25. Yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi", s. 33.

¹⁶ Uğur, "Türkiye ve Suudi Arabistan'da İlahiyat Tahsili Üzerine Bir Mukayese", *Yükseköğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu*, s. 105; Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni*, s. 190; Ev, Türkiye'de Yüksek Din Öğretimi Kurumları ve Öğretmen Yetiştirme, ss. 65-66. Sarıkcıoğlu, "Yüksek Din Eğitiminde Hedef ve Program", s. 212; Öcal, "25. Yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi", s. 35.

İlahiyat Fakülteleri yeni bir programa kavuşmuştur. Bu yeni program, seçmeli derslerin programdaki yeri ve ağırlığı açısından çok önemli bir gelişme sağlamıştır. Buna göre öğrencilerin üçüncü yarıyıldan itibaren toplam her dönemde 3 ders 6 kredi saati seçmeli ders almaları gerekmektedir. Bu programda seçmeli derslerin ağırlığı %17.91'e yükselmiştir. Öğrencilerin öğrenimleri boyunca almaları gereken kredi; zorunlu dersler, seçmeli dersler, öğretmenlik uygulaması, diploma/tez çalışması ve öğretmenlik dersleriyle birlikte 201 kredi/saat olarak belirlenmiştir.¹⁷

Seçmeli derslerin oran olarak programdaki ağırlıklarının artmasına karşın, bu sistemin işletilmesine yönelik eleştiriler mevcuttur. Temel eleştiri, bu derslerin işlevsel olmadığına yöneliktir. Aydın'a göre bu derslerin pratikte bir karşılığı söz konusu olmadığı gibi, öğrenciler ilgilerini, meraklarını doyumak ve yeteneklerini geliştirmek için değil, daha çok günübürlük kaygılarıyla bu dersleri tespit etmektedirler.¹⁸ Ayrıca öğrenciler, farklı alanlardan çok değişik seçmeli dersler seçmişler, bu nedenle, öğrencilerin belli bir alanda uzmanlaşması mümkün olamamıştır. Seçmeli dersler bir süre sonra "geçilebilecek dersler" olarak algılanmaya başlanmıştır.¹⁹

1998-1999 eğitim-öğretim yılından itibaren İlahiyat Fakültelerinde yeni bir yapılanmaya gidilmiştir. Yeni düzenlemeye göre "İlahiyat Lisans Programı" ve "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı" İlahiyat Fakültelerinde uygulamaya konulmuştur.²⁰ Yeni İlahiyat lisans programı, %47.49 alan bilgisi dersleri, %12.70 genel kültür dersleri (%3.31'i felsefe grubu dersleri olmak üzere), %23.20 Arapça dersleri ve %16.57 seçmeli derslerden oluşmaktadır.²¹ Aynı dönemde İlköğretim DKAB Öğretmenliği programında da beşinci yarıyıldan itibaren 14 kredilik yedi adet dersi seçme hakkına sahip iken, İlahiyat Lisans programındaki öğrenciler ise, yine beşinci yarıyıldan itibaren 30 kredilik on beş adet dersi seçme hakkına sahiptirler.²²

Yükseköğretim Yürütme Kurulu'nun 22/07/2009 Tarihli Toplantısı'nda Zorunlu Arapça Hazırlık sınıfı bulunan İlahiyat Fakültelerinde uygulanmak üzere yeni bir İlahiyat Lisans müfredatı hazırlanmıştır. Bu müfredata göre, öğrenciler (2547 sayılı Kanun'un 5/1 maddesindeki ortak zorunlu dersler hariç) lisans eğitimi bo-

¹⁷ Aydın, Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni, s. 214; Ev, Türkiye'de Yüksek Din Öğretimi Kurumları ve Öğretmen Yetiştirme, ss. 67-68, 262.

¹⁸ Aydın, Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni, s. 214.

¹⁹ Kaya, "İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Problemi", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, s. 214; Öcal, "25. Yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi", s. 37.

²⁰ Ayhan, Türkiye'de Din Eğitimi, s. 467.

²¹ Ev, *Türkiye'de Yüksek Din Öğretimi Kurumları ve Öğretmen Yetiştirme*, s. 71. İlahiyat Fakültesinin bir bölümü olarak İlköğretim DKAB Öğretmenliği Programı ise, %26.95 alan bilgisi dersleri, %8.98 genel kültür dersleri, %29.77 öğretmenlik bilgisi dersleri, %12.37 yan alan dersleri, %13.48 Arapça dersleri ve %7.86 oranında seçmeli derslerden oluşan bir programla eğitime başlamıştır. Ev, *Türkiye'de Yüksek Din Öğretimi Kurumları ve Öğretmen Yetiştirme*, s. 70.

²² Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni*, ss. 247-249. Bu konuyla ilgili olarak, 17 Mayıs 1997'de DEÜ İlahiyat Fakültesi'nde gerçekleştirilen Üçüncü İlahiyat Fakültesi Dekanları Toplantısı karar tutanağında "Seçmeli derslere öğrencilerin ve bazen hocaların gereken önemi vermedikleri, bu derslerin öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda gelişmesine imkân verecek şekilde kullanılmalıdır... ifade edilmiştir. Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni*, s. 214.

yunca 118'i zorunlu, 32'si de seçmeli olmak üzere 150 krediyi tamamlamak zorundadırlar. Öğrenciler seçmeli derslerden Temel İslam Bilimleri, Felsefe ve Din Bilimleri, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümlerinin her birinden en az 8 krediye yer vermeleri gerekmektedir.²³

2. İlahiyat Fakültelerindeki Seçmeli Derslere Dair Tespitler

Tüm öğrencilerin bireysel fark ve ihtiyaçlarını karşılamanın en verimli yollarından biri, programlar içerisinde öğrenci tercihlerini yansıtabilecek seçmeli derslerin yer almasıdır.²⁴ Bu nedenle öncelikle program tasarımı sürecinde eğitim-öğretim programının niteliği de göz önünde bulundurularak, hedef öğrenci kitlesinin özelliklerini, beklentilerini ve ihtiyaçlarını karşılayacak türden seçmeli derslere programda yer verilmesi gerekir. İkinci aşamada ise her bir eğitim kurumunun standart eğitim programına ilave olarak kendi öğrenci profilinin yapısı ve beklentileri doğrultusunda seçmeli dersler açma esnekliğine sahip olması gerekmektedir. Üçüncü olarak fakülteler bazında seçmeli derslerin seçimi, açılması ve işlerliği gibi hususlarda etkili bir sistemin işletilmesi gerekmektedir.

Ülkemizde İlahiyat Fakültelerinin, dolayısıyla üniversitelerin bulunduğu şehirlerin kendine özgü hususiyetleri bulunmaktadır.²⁵ Ayrıca şehirlerde ihtiyaç duyulan din sahasıyla ilgili farklı problemlerin çözümü ve ihtiyaçların karşılanması açısından da seçmeli dersler işe koşulabilir niteliktedir. Her İlahiyat Fakültesinin bulunduğu şehir, coğrafya ve kültüre ilişkin seçmeli derslere sahip olması, öğrencilerimizi yerel konularda bilgi sahibi yapacağı gibi toplamda ciddi bir birikimin oluşması sağlanacaktır. Örneğin Peygamberler diyarı olan Şanlıurfa'da yer alan Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin ortak zorunlu derslerin yanı sıra Urfa Tarihi, Peygamberlerin hayatları, Harran Tarihi ve kültürü konularında seçmeli derslere sahip olması, hem şehrin kültür ve birikimine katkı sağlayacak hem de buraya diğer şehirlerden okumaya gelen öğrencilerin yaşadıkları şehre ilişkin bilgi ve fikir sahibi olmalarını sağlayacaktır.

Seçmeli dersler, şu anda İlahiyat programının en önemli eksikliklerinden biri olan alan uzmanlığı oluşturmaya müsait olmaması problemini aşmak için pratik bir çıkış yolu olabilir. Zira toplamda din eğitimi ve din hizmeti uzmanı olarak mezun olan İlahiyat mezunlarının öğretmen, imam, vaiz, müftü v.b. gibi çeşitli meslekleri seçme imkânları bulunmaktadır. Ancak bu mesleklerin her birinin benzerlikleri olduğu gibi farklılıklar da bulunmaktadır. Örneğin, bir din dersi öğretmenin

²³ Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın 24.08.2009 Tarih ve B.30.0.EÖB.000.00.03-02.02-4036 /026647 Sayılı İlahiyat Fakültesi Müfredat Programı Yazısı.

²⁴ Ev, Türkiye'de Yüksek Din Öğretimi Kurumları ve Öğretmen Yetiştirme, s. 118.

²⁵ Ülgen seçmeli derslerin sahip olması gereken özellikleri genel olarak şekilde belirtmektedir: 1. Öğrencilere sunulan dersler çeşitli alanları temsil etmelidir. 2. Her bir seçmeli ders, ilgi duyduğu alanda gelişme kaydedebilmesi için öğrenciyi araştırmaya yönlendirmelidir. 3. Farklı sınıflardan hatta farklı bölümlerden öğrenciler aynı grup içerisinde bir alanla ilgili araştırma yapabilirler. 4. Seçmeli dersler, eğitim kurumlarının bulunduğu yörenin özellikleri ve kurumun ekonomik imkânları dikkate alınarak planlanmalıdır. Ülgen, "İlköğretim Okullarının 6, 7, 8. Sınıflarında Seçmeli Dersler", s. 109.

muhatapı örgün eğitimdeki gençler iken, bir vaiz veya müftünün muhatapı daha çok yetişkin insanlardır.²⁶ Buna göre, İlahiyat Fakültelerinin çeşitli istihdam alanlarının ihtiyaçlarına cevap verebilmesi için öne sürülen önerilerden biri, İlahiyat eğitimi için gerekli olan temel yapıyı bozmaksızın temel dersler üzerine seçmeli derslerin verilmesidir. Buna göre her yarıyıldaki değişik seçmeli dersler yoluyla öğrencilerin eğilim ve yeteneklerini dikkate alarak geliştirilecek branşlaşma ve sertifika usulüyle farklı alanlarda yetkinleşme ve uzmanlaşmalarına imkân sağlanacaktır.²⁷

Ankara'da gerçekleştirilen "Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri"nde konuşan Sarıkçıoğlu, yüksek din eğitimi kurumlarında % 20-25 oranında seçmeli derslere yer verilmesi gerektiğine işaret etmiştir. Ona göre öğrenciler İlahiyat alanının alt dallarında uzmanlaşmak için seçmeli dersleri değerlendirebilecekleri gibi, ilgi duydukları tabii ve sosyal bilimlerle ilgili diğer fakültelerden ders alıp pek çok konuda yetkin vaiz ve öğretmenler olarak insanların önüne geçmeleri mümkün olacaktır. Ayrıca din ilimleri alanında yetişen öğrencilerimiz, çağdaş ilimleri de tanıma imkânı bulacaklardır.²⁸

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tarafından 21-23 Ekim 1987 tarihlerinde organize edilen Yükseköğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu'nda Sarıkçıoğlu, bir önceki teklifinin devamı niteliğinde İlahiyat Fakültelerindeki seçmeli derslere ilişkin dikkat çeken bir öneride bulunmuştur. Ona göre, mevcut dersler aynen muhafaza edilecek ve öğrencilerin temel İslam kültürünü almaları sağlanacaktır. Sarıkçıoğlu'nun getirmiş olduğu öneriye göre örneğin, Tefsir alanına meraklı olan bir öğrenci, mecburi 16 saat olan zorunlu dersin üzerine, yaklaşık 30 saatlik seçmeli Tefsir dersi aldığı anda, toplam 46 saatlik Tefsir dersi okumuş olarak mezun olacaktır ve bu alanda uzmanlaşması mümkün olacaktır. Buna göre, resmî olmasa da uygulamada İlahiyat Fakültelerinde 10-15 bölümün kurulması mümkün olacaktır. Ayrıca öğrenciler ders seçiminde tamamen serbest bırakılacaktır.²⁹

Böylesi bir uygulama Almanya'nın Kuzey Ren Westfalya eyaletinde gerçekleştirilmektedir. Bu eyalette üniversite öğrenimi, iki bölümden oluşmaktadır. Giriş

²⁶ Aydın, "Din Öğretiminde Öğretmenlerin Branşlaşmaları", *Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi*, s. 105.

²⁷ Sarıkçıoğlu, "Sunuş", Yükseköğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu, s. X.

²⁸ Sarıkçıoğlu, "Yüksek Din Eğitiminde Eksiklikler", *Türkiye'de 1. Din Eğitimi Semineri*, s. 331.

²⁹ Sarıkçıoğlu, "Yüksek Din Eğitiminde Hedef ve Program", ss. 213-214. İlahiyat lisans programında seçmeli dersler yoluyla uzmanlık oluşturma girişimi ilk kez Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde denenmiştir. Bu denemede Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ihtiyaç duyduğu niteliklerde uzman eleman yetiştirilmesine yönelik, seçmeli dersler yoluyla uzmanlaşma sağlamak amaçlanmıştır. Buna göre 2001/08 No'lu Fakülte Kurulu kararı ile üçüncü ve dördüncü sınıflardaki 30 kredi/saatlik seçmeli derslerin "alan seçmeli dersleri"ne dönüştürülmesine karar verilmiştir. İlahiyat zorunlu dersleri aynen korunmakta birlikte, üçüncü sınıftan itibaren dört yarıyıldaki seçmeli dersler üç alana ayrılmıştır. Her bir alanın seçmeli dersleri o alana doğrudan katkı sağlayabilecek dersler olarak düzenlenmiştir. Öğrenci beşinci yarıyıldaki hangi dersleri seçmişse sonraki yarıyıldarda da aynı alanın seçmeli derslerini almak zorundadır. Ayrıca öğrenciler her dönem bir adet seçmeli dersi de İlahiyat Lisans Programı'nın seçmeli dersleri arasından seçeceklerdir. Mevlüt Kaya, "İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Problemi", s. 219. Söz konusu alanlar şunlardır: İmam-Hatiplik ve Vaizlik Alanı, Yurtdışı Din Hizmetleri Alanı, Hafızlık ve Müezzinlik Alanı, Kaya "İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Problemi", ss. 219-221.

öğrenimi; ilgili alana dair branş eğitimi ve eğitim bilimleri ile ilgili temel giriş bilgilerini kapsarken, esas öğrenim ise seçilmiş olan branşın kısım ve bölümlerinde derinleşmeyi hedefler.³⁰ İlahiyat eğitiminin esas öğrenme aşamasında dersler; alanda uzmanlaşmaya uygun olarak zorunlu, zorunlu-seçmeli ve seçmeli olarak üç türe ayrılmıştır. Bu programın ağırlığını zorunlu-seçmeli ve seçmeli dersler oluşturur. Böylelikle öğrenci istediği bir alan hatta onun alt alanlarında derinleşme imkân elde etmektedir.³¹

Seçmeli dersler konusunda din eğitimi bilimcileri tarafından zaman zaman farklı öneriler ortaya konulmuştur. Bu önerilerin birinde seçmeli derslerin, yaygın din eğitimi alanı ve din hizmetleri alanlarında uzman personelin yetiştirilmesi için program içerisinde değerlendirilmesi önerisi getirilmektedir. Buna göre İlahiyat programına katılan öğrenciler ilk iki yıl ortak İlahiyat öğretiminden sonra 3. ve 4. sınıfta mesleki yeterlilik kazandıracak dersleri seçmeli olarak alabileceklerdir.³² Özellikle günümüzde İlahiyat öğrencilerinin ve mezunlarının yaygın din eğitimi ve din hizmetleri alanlarında görev aldığı düşünüldüğünde³³ edindikleri akademik İlahiyat bilgisini öğrencilere ve halka sunmaları açısından seçmeli dersler formasyon amacına yönelik değerlendirilebilir. Bunun için sertifika programı hazırlanabilir.

Burada İlahiyat programları için vurgulanması gereken diğer bir olgu da yan alan, yan dal uygulamalarının seçmeli dersler vasıtasıyla uygulamaya konulmasıdır. Seçmeli derslerin paket olarak hazırlanması ve bölüm dışı öğrencilere sunulması uygulamasında, öğrencilerin, kendi ana branşları yanında ek bir branşta yetişmeleri öngörülmektedir.³⁴ Ortalaması belli bir düzeyin üzerinde olan öğrenciler, paket dersleri veren bölümlere başvurmakta, bu dersleri tamamlayan öğrencilere bir yan alan/dal sertifikası verilmektedir.³⁵ Yan alandan ders alma, aynı zamanda

³⁰ Ev, "Türkiye ve Almanya (Kuzey Ren Westfalya Eyaleti)'nın Din Dersi Öğretmeni Yetiştirme Sistemi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma", *DÜİFD*; (2001), Sy: XIII, ss. 138-139.

³¹ Halit Ev, "Türkiye ve Almanya (Kuzey Ren Westfalya Eyaleti)'nın Din Dersi Öğretmeni Yetiştirme Sistemi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma", ss. 144-145.

³² Aşıkoğlu, "Din Hizmetleri Personelinin Yetiştirilmesi Sorununa Öğretim Programları Açısından Yeni Bir Yaklaşım", *Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu*, s. 96.

³³ Kaya, "İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Problemi", s. 218; Özdemir, "Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Çalışma Alanları ve Bu Alanlara Eleman Yetiştirmek Üzere İlahiyat Lisans Programında Yapılması Gerekli Düzenlemeler", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, s. 207.

³⁴ Kızılçaoğlu, "Eğitim Fakültelerinde Yeniden Yapılandırma Sürecine İlişkin Eleştiriler ve Öneriler", sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c8s14/makale/c8s14m7.pdf (1 Şubat 2011, 19.55).

³⁵ Demir, Ok, "Ortadoğu Teknik Üniversitesindeki Öğretim Üye ve Öğrencilerinin Seçmeli Dersler Hakkındaki Görüşleri", *HEFD*, (1996), Sy: 12, , s. 124; Bu tür bir uygulamaya İngiltere'deki İlahiyat Fakültelerinde karşılaşılmaktadır. Ortak diploma (combined degree) adı verilen bu uygulamada öğrencilerin alması gereken ders kredilerini iki farklı fakülteden alması öngörülmektedir. İlahiyat ve felsefe, İlahiyat ve medya gibi iki alan uygulamaları söz konusudur. Buradaki amaç, konuları oldukça iç içe geçmiş olan İlahiyat ve felsefe gibi alanlarda öğrencilerin öğrenmelerinde bilgilerinde etkililiği arttırmak hedeflenmektedir ve bu sayede öğrencilerin güncel ve geçerli konular üzerinde çalışmalar yapması hedeflenmektedir. Ev, "Türkiye ve Almanya (Kuzey Ren Westfalya Eyaleti)'nın Din Dersi Öğretmeni Yetiştirme Sistemi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma", ss. 137, 151; Doğan, "Avrupa Birliği Sürecinde Dini Kurumlar ve Din Eğitimi: Almanya Modeli", *Avrupa Birliği Sürecinde Dinî Kurumlar ve Din Eğitimi*, s.

→

İlahiyat Fakültesini kazanan fakat memnun olmadığı için³⁶ başka bir alana geçmeyi düşünen öğrencilere geçmek istedikleri alanın seçmeli derslerini almak yoluyla o bölümü tanımalarına imkân sağlayacaktır.³⁷

Diğer taraftan, Ulusal Yeterlilikler Çerçevesi (UYÇ)'nden hareketle, diğer yükseköğretim programlarında olduğu gibi İlahiyat lisans programlarındaki seçmeli derslerin de bu yeterliliklere uygun bir niteliğe sahip olması gerekmektedir.³⁸ Böylelikle öğrencilerin aldıkları derslerin akredite olma imkânı olacaktır. Zira amaçları, içeriği ve çıktıları-yeterlilikleri belirlenmeden daha çok öğretim üyelerinin tercihlerine göre şekillendirilmiş bir seçmeli dersin, uluslararası eğitim çevrelerinde akredite olması gibi problemlerle karşılaşılacaktır. Özellikle, ülkeler arası iş ve eğitim hareketliliğinin hızlandığı günümüzde, öğrencilerimizin gittikleri bir Avrupa ülkesinde eğitimlerine devam etmeleri ve iş imkânı bulmaları açısından bu durum büyük öneme sahiptir.

Seçmeli ders uygulamasının diğer bir boyutunu da fakülteler arası seçmeli ders uygulaması oluşturmaktadır. Buna göre, öğrencilerin seçmeli derslerini üniversite içerisindeki diğer fakültelerden almasına yönelik bir esnekliğin sağlanması da söz konusu olabilecektir. Disiplinler arası yaklaşım olarak adlandırılan bu uygulamadaki dersler, öğrencilerin İlahiyat sahası dışında farklı alanlardaki ilgilerini karşılamaya yönelik olarak değerlendirilebilecek derslerdir. Örneğin bir İlahiyat öğrencisinin medya ve iletişime dair ilgisini karşılamak üzere iletişim fakültesindeki uzman bir kişiden bu dersi alması mümkündür.³⁹ Yan alan uygulamasında başka alanlarda yüksek lisans yapma arzusunda olan İlahiyat öğrencilerinin, aynı zamanda "bilimsel hazırlık" olarak adlandırılan aşama belli başlı dersleri seçmeli ders sistemi içerisinde almış olmasıyla aşılmış olacaktır.

Son olarak belirtmemiz gereken diğer bir husus da seçmeli derslerin İlahiyat programında yer almasının günümüz akademik uygulamaları açısından öne çıkan faydalarıdır. Öncelikle, öğrenciler toplumda ve dünyada ortaya çıkan inanç ve dü-

→

287; Hacinebioğlu, "Batıdaki İlahiyat ve Felsefe Eğitimindeki Bazı Yaklaşımların Türkiye'ye Dönük Uygulanabilirliği ile İlgili Bir Değerlendirme (İngiltere Tecrübesi)", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, ss. 60-61.

³⁶ Korkmaz tarafından Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde gerçekleştirilen araştırmada fakülteye ankete katılan öğrencilere yöneltilen "Tekrar üniversite sınavına girecek olsanız, hangi fakülte ya da fakülteleri tercih ederdiniz?" şeklindeki soruya öğrencilerin sadece %30.7'si doğrudan İlahiyat Fakültesi tercihinde bulunacağını belirtmiştir. Korkmaz, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Fakülteyi Tercih Nedenleri: Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği", *Bilimnâme Der.* XVIII; (2010) sy: 1, s. 186.

³⁷ Demir, Ok, "Ortadoğu Teknik Üniversitesindeki Öğretim Üye ve Öğrencilerinin Seçmeli Dersler Hakkındaki Görüşleri", s. 121.

³⁸ Yükseköğretim Ulusal Yeterlilikler Çerçevesi Komisyonu & Çalışma Grubu, *Türkiye Yükseköğretim Ulusal Yeterlilikler Çerçevesi (TYUYÇ) Ara Raporu*, s. 3. Diğer yandan bireyselleşmenin, bireysel hak ve hürriyetlerin öne çıktığı günümüz dünyasında, diğergamlık hislerine sahip, başkalarının haklarına saygı duyabilen öğrenciler yetiştirmek için ilgili derslerin İlahiyat Fakültelerinde yer alan seçmeli ders seçenekleri arasına konulması öğrencilerin birbirlerine ve başkalarına saygı duymalarına imkân sağlayacaktır. Jackson, "European Institutions and the Contribution of the Study of Religion to General Education in the Public Sphere", *Avrupa Birliği Sürecinde Dini Kurumlar ve Din Eğitimi*, ss. 92-93.

³⁹ Hacinebioğlu, "Batıdaki İlahiyat ve Felsefe Eğitimindeki Bazı Yaklaşımların Türkiye'ye Dönük Uygulanabilirliği ile İlgili Bir Değerlendirme (İngiltere Tecrübesi)", s. 60.

şünce alanıyla ilgili değişmelerden doğrudan etkilenmektedir. Dolayısıyla onların karşılaştıkları yeni durumlarla yüzleşmelerine rehberlik edebilmek için, seçmeli dersler gözden geçirilmeli ve bu doğrultuda çeşitlendirilmelidir.

İkincisi, öğrencilerin İlahiyat sonrasında öğretmen, imam, vaiz veya başka bir mesleği seçerek hayata atıldıklarında inanç ve düşünce odaklı problemleri çözerken, ihtiyaç duydukları yeterlilikleri onlara kazandıracak olan seçmeli ders uygulamasıdır. Zira seçmeli ders olgusu genel ilahiyat programı içerisinde özel alan ve konulara temas etme esnekliğine sahiptir.

Üçüncü olarak, seçmeli dersler, yeni şekillenmekte olan toplumsal hoşgörü ve birlikte yaşama kültürü kavramlarına dair temel perspektifleri ve kuramsal ve pratik gerekçeleri öğrencilere sunma imkânına sahiptir.

Sonuç ve Öneriler

Seçmeli ders uygulaması İlahiyat Fakültelerinde uzun zamandan beri uygulanan bir sistemdir. Bu sistem, ülkemiz yükseköğretimindeki değişikliklere bağlı olarak, farklı yoğunluklarda uygulanmaya gelmiştir. İlahiyat Fakülteleri ve diğer yükseköğretim kurumlarındaki seçmeli dersler bu müesseselerin amaçlarına hizmet etmeleri bakımından büyük öneme sahip derslerdir.

İlahiyat Fakültesi programlarında belirlenen seçmeli derslerin, yetiştirilecek olan öğrencilerin ortak bilgi, beceri ve deneyimlere sahip olabilmeleri için Türkiye genelindeki İlahiyat Fakültelerinin tamamında ortak ad ve içeriklere sahip olması gerekmektedir. Ancak büyük bir kısmı aynı ad ve içeriğe sahip olsa bile, fakültelerin öğretim elemanlarının ve öğrencilerin taleplerine ve fakültenin bulunduğu bölge/şehrin coğrafi ve kültürel özelliklerine bağlı olarak çeşitlendirilmeli ve ihtiyaçlara cevap verir bir noktaya ulaştırılmalıdır.

Eğer mekân, zaman ve akademik personel sıkıntısı yok ise, seçmeli ders sayısında sınırlamaya gidilmemelidir. Bu durum, bir dersi seçecek öğrencilerin asgarî sınırı konusunda da geçerli bir durumdur. Bu nedenle (bugün özellikle sayıları artan İlahiyat kontenjanlarında) bir dersin seçimi için alt sınır oldukça düşük tutulmalıdır. Bu durum, öğrencilerin ilgi duydukları alanlara yönelik yetişmişliklerine önemli katkılar sağlayacaktır.

Sonuç olarak İlahiyat programlarında yer alan amaçların gerçekleştirilmesi ve öğrencilerin öğrenmeleri dolayısıyla, üniversite eğitiminden en üst düzeyde yararlanmaları için programın, öğrencilerin ilgi ve istidatlarına yönelik esnekliğe sahip olan seçmeli ders sisteminin günün gerekleri ve öğrencilerin ihtiyaçları doğrultusunda yeniden tanzim edilmesi ve çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca seçmeli derslerin tanzim edilmesi öğrencilerimizin alaka gösterdikleri alanlarda uzmanlık kazanmalarına katkı sağlayacaktır. Seçmeli dersler, İlahiyat Fakültelerinin genel ve özel amaçlarına yönelik olarak belirlenmelidir. Ancak, her bir öğrencinin hazır bulunuşluğu, gelişme düzeyi ve ilgileri farklı farklı olacağı gerçeğinden hareketle, hangi sebeple olursa olsun, öğrenciler, belli bir derse yönlendirilmemelidir.

Kaynakça

- Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar, "Din Hizmetleri Personelinin Yetiştirilmesi Sorununa Öğretim Programları Açısından Yeni Bir Yaklaşım", *Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu*, (28-29 Mayıs 2002), İBAV Yayınları Kayseri 2003.
- Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar, "İlahiyat Fakültelerinin Eğitim Öğretime Katkıları ve Kaliteye Yolculuk", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: IX/1 2005.
- Aybar, Konca, Göçmenler, Güzin, Keser, Hafize, Numanoglu, Mustafa, Teker, Necmettin, *Eğitim Teknolojileri Terimleri Sözlüğü*, MEB. Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü Yay. Ankara 2004.
- Aydın, M. Şevki, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni*, Dem Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2005.
- Aydın, Mehmet Zeki, "Din Öğretiminde Öğretmenlerin Branşlaşmaları", *Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi*, İslam Medeniyeti Vakfı Yayınları, İstanbul 1993.
- Ayhan, Halis, "İlahiyat Fakültesi", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 1999, Sayı: 6.
- Ayhan, Halis, *Türkiye'de Din Eğitimi*, İFAV Yayınları, İstanbul 1999.
- Bilgin, Beyza, "İlahiyat Fakültelerinde Din Eğitimi ve Öğretimi", *Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi*, İslam Medeniyeti Vakfı Yayınları, İstanbul 1993.
- Demir, Ayhan, Ok, Ahmet, "Ortadoğu Teknik Üniversitesindeki Öğretim Üye ve Öğrencilerinin Seçmeli Dersler Hakkındaki Görüşleri", *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 12, 1996.
- Doğan, Recai, "Avrupa Birliği Sürecinde Dini Kurumlar ve Din Eğitimi: Almanya Modeli", *Avrupa Birliği Sürecinde Dini Kurumlar ve Din Eğitimi*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2007
- Ev, Halit, "Türkiye ve Almanya (Kuzey Ren Westfalya Eyaleti)'nin Din Dersi Öğretmeni Yetiştirme Sistemi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma", *Dokuz Eylül Üni. İlahiyat Fak. Der. Sy: XIII*, İzmir 2001.
- Ev, Halit, *Türkiye'de Yüksek Din Öğretimi Kurumları ve Öğretmen Yetiştirme*, Tibyan Yay. İzmir 2003.
- Gözütök, Şakir, "İlahiyat Fakülteleri İçin Alternatif Program", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, SDÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları, Isparta 2004.
- Hacinebioğlu, İ. Latif, "Batıdaki İlahiyat ve Felsefe Eğitimindeki Bazı Yaklaşımların Türkiye'ye Dönük Uygulanabilirliği ile İlgili Bir Değerlendirme (İngiltere Tecrübesi)", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Semp.*, SDÜ İlahiyat Fak. Yay. Isparta 2004.
- Jackson, Robert, "European Institutions and the Contribution of the Study of Religion to General Education in the Public Sphere", *Avrupa Birliği Sürecinde Dini Kurumlar ve Din Eğitimi*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2007.
- Kaya, Mevlüt, "İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Problemi", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, SDÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları, Isparta 2004.
- Kızılcıoğlu, Alaattin, "Eğitim Fakültelerinde Yeniden Yapılandırma Sürecine İlişkin Eleştiriler ve Öneriler", sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c8s14/makale/c8s14m7.pdf (1 Şubat 2011, 19.55).
- Korkmaz, Mehmet, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Fakülteyi Tercih Nedenleri: Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği", *Bilimnâme*, XVIII; 2010/1.
- Koştas, Münir, "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi", *AÜİFD*; Cilt: 31.
- Millî Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı Seçmeli Derslerin Seçim Kriterlerinin Değerlendirilmesi Araştırması, Ankara 2008.
- Öcal, Mustafa, "25. Yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi", *Uludağ Üni. İlahiyat Fak. Dergisi*, Sayı: 9, Cilt: 9, 2000.
- Özdemir, Şuayip, "Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Çalışma Alanları ve Bu Alanlara Eleman Yetiştirmek Üzere İlahiyat Lisans Programında Yapılması Gerekli Düzenlemeler", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, SDÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları, Isparta 2004.
- Saraç, Cemal, "Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmen Adaylarının Alanlarına Yönelik Lisans Programlarında Yer Almasını İstedikleri Seçmeli Dersler (Marmara Üniversitesi Örnekleme)", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 2, Yıl: 8, Aralık 2008,
- Sarıkcıoğlu, Ekrem, "Sunuş", *Yükseköğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu*, 21-23 Ekim 1987, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Samsun 1988.
- Sarıkcıoğlu, Ekrem, "Yüksek Din Eğitiminde Eksiklikler", *Türkiye'de 1. Din Eğitimi Semineri*, İlahiyat Vakfı Yayınları, Ankara 1981.

- Sarıkcıoğlu, Ekrem, "Yüksek Din Eğitiminde Hedef ve Program" *Yükseköğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu, 21-23 Ekim 1987*, Ondokuz Mayıs Üni. İlahiyat Fak. Yay. Samsun 1988.
- Turgut, Ali, "Akademik Bölümleşmenin Eğitim Öğretime Yansıması", *Yükseköğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu, 21-23 Ekim 1987*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Samsun 1988.
- Uğur, Ali, "Türkiye ve Suudi Arabistan'da İlahiyat Tahsili Üzerine Bir Mukayese", *Yükseköğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu*, Ondokuz Mayıs Üni. İlahiyat Fak. Yay. Samsun 1988.
- Ülgen, Gülten, "İlköğretim Okullarının 6, 7, 8. Sınıflarında Seçmeli Dersler", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1992, Sayı 8.
- Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın 24.08.2009 Tarih ve B.30.0.EÖB.000.00.03-02.02-4036 /026647 Sayılı İlahiyat Fakültesi Müfredat Programı Yazısı.
- Yükseköğretim Ulusal Yeterlikler Çerçevesi Komisyonu & Çalışma Grubu, *Türkiye Yükseköğretim Ulusal Yeterlikler Çerçevesi (TYUYÇ) Ara Raporu*, Ankara 2009.